

Agata Matula

Świadek w obowiązującym prawodawstwie Kościoła łacińskiego

Streszczenie

Praca doktorska przedstawia wielowymiarowe studium świadka w prawie Kościoła łacińskiego, wychodząc poza tradycyjne wąskie ujęcie procesowe. W oparciu o analizę obowiązującego Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku, a także porównanie z Kodeksem z 1917 roku czy Kodeksem kanonów Kościołów wschodnich oraz innymi dokumentami kościelnymi, niniejsza dysertacja dąży do usystematyzowania wiedzy na temat świadka we wszystkich obszarach, w których jego rola została przewidziana. Tym samym wypełnia istniejącą lukę na gruncie literatury kanonistycznej.

W badaniach nad świadkiem w prawie kanonicznym, wychodząc od fundamentalnego powiązania jego współczesnego rozumienia z biblijnymi i teologicznymi korzeniami pojęcia „świadectwo”, wyróżnia się trzy główne wymiary: świadka wiary, świadka czynności prawnych oraz świadka procesowego. Praca została podzielona na cztery rozdziały, w których przeanalizowano funkcję świadka w zależności od omawianej dziedziny prawa.

W pierwszym rozdziale praca bada rolę świadka w kontekście prawa o sakramentach świętych. Wykazano, że w zależności od sakramentu, jego funkcja ulega zróżnicowaniu. Świadkowie chrztu, w odróżnieniu od rodziców chrzestnych, są osobami ochrzczoneymi w niekatolickich wspólnotach kościelnych. Podkreśla to ekumeniczny wymiar tego sakramentu. Ich rola wykracza poza czyste poświadczenie faktu prawnego, stając się misją wspierania w chrześcijańskim wzrastaniu. Świadek bierzmowania (łac. *patrinus*), z kolei, jest duchowym przewodnikiem, który towarzyszy bierzmowanemu w wiernym wypełnianiu obowiązków wynikających z wiary. W tym celu Kodeks prawa kanonicznego stawia mu te same wymagania, co rodzicom chrzestnym, podkreślając tym samym jedność sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Natomiast świadkowie małżeństwa pełnią wybitnie dowodową funkcję, a ich obecność jest warunkiem ważności zawieranego małżeństwa.

Drugi rozdział koncentruje się na świadku w kanonicznym prawie procesowym. Zdefiniowano go jako osobę niebędącą stroną w sporze, która ma za zadanie dostarczyć sędziemu obiektywnych informacji o faktach poznanych własnymi zmysłami. Przedstawiono kategorie świadków oraz uwarunkowania prawne dotyczące zdolności do świadczenia. Zgodnie z prawem kanonicznym, wyklucza się z grona świadków m.in. małoletnich poniżej 14.

roku życia oraz kapłanów w odniesieniu do informacji pozyskanych z sakramentalnej spowiedzi. Wskazano na fundamentalny obowiązek zeznawania prawdy. Szczegółowo omówiono procedurę powoływania i przesłuchiwanie świadków, z uwzględnieniem miejsca, formy, osób obecnych oraz zasad formułowania pytań. Zasygnalizowano potrzebę adaptacji procedur do nowych technologii oraz przedstawiono postulaty *de lege ferenda* m.in. dotyczące rewizji zakazu przesłuchiwanie małoletnich.

W trzecim rozdziale praca analizuje rolę świadka w poszczególnych procesach, takich jak: procesy małżeńskie, proces o stwierdzenie nieważności święceń, procesy karne oraz procesy kanonizacyjne. Wykazano, że choć zasadniczo postępowania te opierają się na wzorcowych normach procesu spornego, to każda z tych spraw ma swoją specyfikę. Na przykład, w sprawach o nieważność małżeństwa, zeznania świadków odnośnie do wiarygodności stron są kluczowym dowodem pomocniczym. W procesie karnym, ze względu na dobro publiczne i ochronę wolności świadków, przewidziano specjalne środki zapobiegawcze. W sprawach kanonizacyjnych zeznania świadków, zwłaszcza naocznych, stanowią główne źródło informacji o cnotach i życiu Sługi Bożego, a ponadto istnieją specjalne procedury zabezpieczania zeznań (*ne pereant probationes, ad rei perpetuam memoriam*).

Czwarty rozdział obejmuje inne sytuacje wymagające udziału świadka: nadzwyczajną notyfikację dekretu, ustną rezygnację z urzędu kościelnego, kanoniczne upomnienie przy wydaleniu z instytutu zakonnego oraz potwierdzenie poświęcenia lub błogosławieństwa miejsca. Obecność świadka pełni tutaj funkcję gwarancyjną i dowodową, a także stanowi alternatywę dla formy pisemnej.

Wyniki przeprowadzonych badań ukazują wielowymiarowość roli świadka w obowiązującym prawie Kościoła łacińskiego: łączy ona w sobie wymiar teologiczny z funkcją procesową i administracyjną. Regulacje przyjęte przez Prawodawcę kościelnego nie służą wyłącznie celom dowodowym, ale także ochronie prawdy, sprawiedliwości i budowaniu wspólnoty. Analiza zawarta w niniejszej dysertacji pozwala na usystematyzowanie wiedzy i sformułowanie wniosków, które mogą być pomocne zarówno w codziennej praktyce duszpasterskiej, jak i w dalszych studiach nad rozumieniem świadectwa w prawie kanonicznym.

Summary

The doctoral thesis presents a multidimensional study of witnesses in Latin Church law, going beyond the traditional narrow procedural approach. Based on an analysis of the current Code of Canon Law of 1983, as well as a comparison with the Code of 1917, the Code of Canons of the Eastern Churches, and other ecclesiastical documents, this dissertation aims to systematise knowledge about witnesses in all areas where their role is envisaged. Thus, it fills an existing gap in canon law literature.

In research on witnesses in canon law, starting from the fundamental connection between their contemporary understanding and the biblical and theological roots of the concept of ‘witness’, three main dimensions are distinguished: witnesses of faith, witnesses of legal acts, and witnesses in proceedings. The work is divided into four chapters, which analyse the function of the witness in relation to the field of law in question.

The first chapter examines the role of witnesses in the context of sacramental law. It shows that their function varies depending on the sacrament. Witnesses at baptism, unlike godparents, are persons baptised in non-Catholic ecclesial communities. This emphasises the ecumenical dimension of this sacrament. Their role goes beyond the mere attestation of a legal fact, becoming a mission to support Christian growth. The witness of confirmation (Latin: *patrinus*), in turn, is a spiritual guide who accompanies the confirmand in the faithful fulfilment of the duties arising from the faith. To this end, the Code of Canon Law imposes the same requirements on them as on godparents, thus emphasising the unity of the sacraments of Christian initiation. Witnesses to marriage, on the other hand, have a distinctly evidentiary function, and their presence is a condition for the validity of the marriage.

The second chapter focuses on witnesses in canonical procedural law. They are defined as persons who are not parties to the dispute and whose task is to provide the judge with objective information about facts known to them through their own senses. The categories of witnesses and the legal conditions governing their ability to testify are presented. According to canon law, minors under the age of 14 and priests, in relation to information obtained from sacramental confession, are excluded from the group of witnesses. The fundamental obligation to testify truthfully is pointed out. The procedure for summoning and examining witnesses is discussed in detail, taking into account the place, form, persons present and rules for

formulating questions. The need to adapt procedures to new technologies is signalled and proposals *de lege ferenda* are presented, including those concerning the revision of the prohibition on examining minors.

In the third chapter, the work analyses the role of witnesses in specific proceedings, such as matrimonial proceedings, proceedings for the annulment of ordination, criminal proceedings and canonisation proceedings. It has been shown that although these proceedings are generally based on the standard norms of adversarial proceedings, each of these cases has its own specific characteristics. For example, in cases concerning the nullity of marriage, witness testimony regarding the credibility of the parties is key supporting evidence. In criminal proceedings, special preventive measures are provided for in the interest of the public good and the protection of witnesses' freedom. In canonisation cases, witness testimony, especially eyewitness testimony, is the main source of information about the virtues and life of the Servant of God, and there are also special procedures for securing testimony (*ne pereant probationes, ad rei perpetuam memoriam*).

The fourth chapter covers other situations requiring the presence of a witness: extraordinary notification of a decree, verbal resignation from ecclesiastical office, canonical admonition upon expulsion from a religious institute, and confirmation of the consecration or blessing of a place. The presence of a witness here serves as a guarantee and evidence, as well as an alternative to the written form.

The results of the research show the multidimensionality of the witness in the current law of the Latin Church: it combines a theological dimension with a procedural and administrative function. The regulations adopted by the ecclesiastical legislator serve not only evidentiary purposes, but also the protection of truth, justice and community building. The analysis contained in this dissertation allows for the systematisation of knowledge and the formulation of conclusions that may be helpful both in everyday pastoral practice and in further studies on the understanding of testimony in canon law.